

RURALNO PODRUČJE OPŠTINE REKOVAC POTENCIJALI I RIZICI

*Marija Marković¹, Biljana Veljković¹, Goran Dugalić¹, Simeon Rakonjac¹,
Marija Gavrilović¹*

Izvod: Prema zvaničnim statističkim podacima opština Rekovac je nerazvijena i spada u pet najstarijih opština u Srbiji. Negativan demografski trend, učestale migracije i sve manji broj stanovnika predstavljaju veliki problem. Da bi se analiziralo stanje poljoprivrede i ruralnog razvoja na području Rekovca urađena je SWOT analiza, a radi sagledavanja stavova i mišljenja stanovnika izvršeno je anketno ispitivanje. Cilj rada je da se ukaže na razvojne potencijale i nužnost povezivanja poljoprivrednog i nepoljoprivrednog sektora, kao i na negativne tendencije i rizike.

Ključne reči: poljoprivreda, ruralni razvoj, opština Rekovac

Uvod

Opština Rekovac nalazi se u centralnom delu Republike Srbije, područje koje je nadaleko poznato pod imenom Levač i u potpunosti je ruralno područje. Na ovom ruralnom području dominira tradicionalna monofunkcionalna poljoprivreda, često zasnovana na iscrpljivanju prirodnih resursa (Bogdanov, 2007). Masovno bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom je sastavni deo života. Poljoprivredni proizvođači organizuju poljoprivrednu proizvodnju shodno svojim finansijskim mogućnostima i proizvodnim kapacitetima, od intenzivne (komercijalne) proizvodnje do ekstenzivne (naturalne) koja dominira u brdsko-planinskim područjima (Veljković i sar., 2011). U ruralnom području Rekovca, izražene su migracija prvenstveno mlađeg stanovništva u obližnje gradske centre.

Kao rezultat smanjenja fertiliteta, odlaska mladih sa sela, pada nataliteta i produžetka životnog veka, u ruralnim područjima Srbije se decenijama odvija konstantan proces starenja populacije (Janković i sar., 2019). Izrazito je povećanje broja staračkih domaćinstava u ruralnim sredinama, što odlikuje i područje Rekovca.

Za poljoprivredno stanovništvo kao ograničavajući faktori za razvoj ruralnih područja su: Nedovoljno razvijeno tržište za poljoprivredne proizvode (maloprodaja, veleprodaja, izvoz); Nesiguran plasman i neredovna isplata za otkupljene poljoprivredne proizvode; Nedostatak raspoloživih prerađivačkih kapaciteta koji bi otkupljivali tržišne viškove poljoprivrednih proizvoda; Loša osnovna i sekundarna infrastruktura za izgradnju prerađivačkih kapaciteta i nepostojanje uslova za korišćenje jeftinih energenata; Zemljište i osnovna sredstva na gazdinstvu su u funkciji sigurnosti i opstanka, a ne u funkciji kapitala; Finansijska sredstva i mikrokrediti koji su prilagođeni specifičnim zahtevima poljoprivredne proizvodnje (Veljković i sar, 2010).

¹Univerzitet u Kragujevcu, Agronomski fakultet u Čačku, Cara Dušana 34, Čačak, Srbija
(marijamarkovic44@yahoo.com)

Materijal i metode rada

Na osnovu statističkih i literarnih podataka data je sažeta analiza stanja u opštini Rekovac. Metodama teorijske i komparativne analize ukazano je na značaj ruralnog razvoja na ovom području. Pored analize dostupnih podataka urađena je SWOT analiza i anketa radno sposobnog stanovništva opštine starosti između 18 i 64 godine sa ciljem da se istaknu stavovi i mišljenja, kao i planovi, stanovnika koji se bave poljoprivredom, turizmom i drugim delatnostima.

Rezultati istraživanja i diskusija

Prema Popisu stanovništva 2011. godine opština Rekovac je imala 11.055 stanovnika, procenom iz 2018. godine broj stanovnika je smanjen na 9.270. U opštini Rekovac je 4024 domaćinstva sa prosečno 2,7 članova, pri čemu je jednočlanih domaćinstava 29,25%. Starosna struktura je nepovoljna, kao i obrazovna struktura prema Popisu najveći broj stanovnika ima srednje obrazovanje (32,24%), a čak 27,7% stanovnika nema potpuno osnovno obrazovanje. Samo 5,23% stanovnika ima više ili visoko obrazovanje, a razlog za to je da značajan broj mladih ostaje u gradu radi studiranja ili se nakon završenog visokog obrazovanja tamo i zapošljava. Mlada, perspektivna, inovativna i fleksibilna radna snaga starosti 25-34 godine čini samo 9% ukupnog stanovništva opštine Rekovac. Mlađe generacije u poljoprivredi ne vide perspektivu i poboljšanje životnog standarda, pa je potrebno unapređivati je i povezivati sa drugim nepoljoprivrednim delatnostima. Upravljačka struktura gazdinstva na teritoriji opštine Rekovac prema starosti i polu ukazuje da većinom muškarci od 65 i više godina upravljaju gazdinstvom i donose ključne odluke.

Poljoprivredno zemljište na teritoriji opštine Rekovac karakteriše i velika usitnjenost parcela, najizrazitija u Pomoravskom okrugu. Za razvoj moderne rentabilne poljoprivrede potrebna je proizvodnja na većim površinama. U tom smislu nužno je pokretanje komasacionih postupaka (Revizija strategije održivog razvoja opštine Rekovac 2020-2021). Osnovne grane poljoprivrede zastupljene na teritoriji opštine Rekovac su voćarstvo, vinogradarstvo, stočarstvo, ratarstvo i povrtarstvo. U cilju sagledavanja stanja u poljoprivredi ruralnog područja Rekovca urađena je SWOT analiza.

SWOT analiza - Poljoprivrede i ruralnog razvoja u opštini Rekovac

Snage

- Tradicija poljoprivredne proizvodnje, posebno voćarska i vinogradarska;
- Povoljni klimatski uslovi za razvoj poljoprivrede, očuvana životna sredina;
- Nezagađeno zemljište dobrih pedoloških osobina; pogodnosti za organsku proizvodnju;
- Poljoprivredno-veterinarska škola;
- Potencijali za bavljenje tradicionalnim zanatstvom;
- Područje pogodno za razvoj pčelarstva;
- Privatno-javno partnerstvo „LAG Levač“;

Slabosti

- Usitnjenost poljoprivrednih parcela i nerešena imovinska pitanja nad zemljištem;
- Nepovoljna demografska struktura stanovništva;

- Nedostatak radne snage u sezoni;
- Negativne tendencije u stočarskoj proizvodnji u poslednjem periodu;
- Neadekvatan rasni sastav u stočarstvu;
- Stočna pijaca u Belušiću nedovoljno iskorišćena;
- Neuređena zelena i mlečna pijaca u Rekovcu;
- Nizak stepen primene intenzivne proizvodnje, zastarela mehanizacija i tehnologija;
- Nedovoljna uključenost stručnog kadra u proizvodne procese;
- Nedovoljna edukovanost poljoprivrednih proizvođača, inovativnosti i novih tendencija;
- Neadekvatna primena agrotehničkih mera u nerazvijenim selima;
- Nedostatak sistema za navodnjavanje i nefunkcionalan postojeći sistem;
- Sve lošiji odnos prema zemljištu i vodotokovima;
- Nizak životni standard (veliki broj siromašnih stanovnika);
- Nedostatak strategija i planova za razvoj sela na lokalnom nivou;
- Neadekvatna i nedovoljna struktura prerađivačkih kapaciteta;
- Loš javni prevoz u seoskim sredinama;
- Neadekvatna i nepostojeća seoska infrastruktura (atarski putevi, vodosnabdevanje, kanalizacija);
- Domovi kulture u selima su zapušteni;
- Loš protivgradni sistem;
- Nema registrovanih zadruga;
- Nedovoljna zdravstvena zaštita stanovništva.

Šanse

- Pretpristupni fondovi EU, IPARD, Tržište CEFTA i Rusije;
- Diverzifikacija ekonomskih aktivnosti na selu podržana od EU i nacionalnih fondova;
- Podsticaji koji obuhvataju podršku programima za diverzifikaciju dohotka i unapređenje kvaliteta života u ruralnim područjima kroz podršku mladim poljoprivrednicima od strane Ministarstva poljoprivrede;
- Podsticaji za preradu proizvoda preko Ministarstva poljoprivrede;
- Dodela plastenika nezaposlenim bračnim parovima od strane Ministarstva za populacionu politiku i demografiju;
- Podsticaji za očuvanje životinjskih genetičkih resursa;
- Povećana tražnja za proizvodima organske hrane;
- Podrška razvoju ruralnog turizma od strane države;
- Uključivanje Poljoprivredne i veterinarske škole u Rekovcu u projekat „Implementacija modela cirkularne ekonomije recikliranjem plastičnog otpada iz poljoprivrede“.

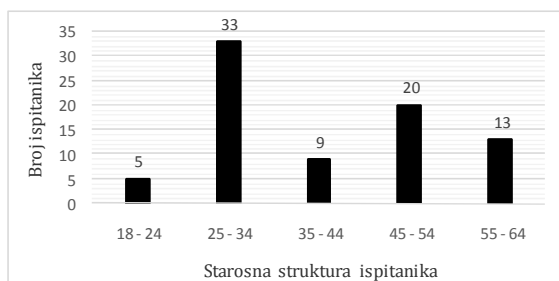
Pretnje

- Nedovoljna podrška Ministarstva poljoprivrede što se tiče osnovnih podsticaja u biljnoj proizvodnji;
- Klimatske promene (Elementarne nepogode);
- Nestabilno finansijsko tržište;
- Dispariteti u ceni repromaterijala i proizvoda, neregulisane od strane agrarne politike;
- Nespremnost i nezadovoljavanje standarda za Evropske integracije i ulazak u EU;
- Uvoz GMO i prekomerni uvoz koji negativno utiče na poljoprivrednu proizvodnju;
- Uvoz proizvoda lošeg kvaliteta i nižih cena od domaćih proizvoda (nelojalna konkurencija);
- Nepostojanje dugoročne politike cena poljop. proizvoda, niske i nestabilne cene na tržištu;
- Neregulisano tržište poljoprivrednih proizvoda (sivo tržište);
- Nedostatak dugoročnih strategija razvoja sela na nacionalnom i regionalnom nivou;
- Nezainteresovanost stanovništva za modernizaciju i novitete u poljoprivredi;

- Potencijalno otvaranje rudnika litijuma, bora i pratećih elemenata;
- Nedovoljna svest stanovništva o očuvanju životne sredine i o organskoj proizvodnji;

Anketno ispitivanje - Rezultati i analiza

Na anketu je odgovorilo 80 ispitanika. Period sprovođenja ankete je od 1.11.2021. do 31.12.2021. godine. Starosna struktura ispitanika predstavljena je u Grafikonu 1. U daljem tekstu data su pitanja iz ankete, odgovori (da ili ne) i komentari ispitanika na pitanja šta bi promenili što se tiče kulture i sporta, kao i kakvo je njihovo mišljenje o formiranju zadruga.

Graf. 1. Starosna struktura ispitanika
Graph. 1. The Age structure of respondents

Prvo pitanje „Da li se bavite poljoprivredom?“ Od ukupnog broja ispitanika 53 ispitanika je odgovorilo DA, odnosno 66%.

Drugo pitanje „Da li ste upravljač/vlasnik poljoprivrednog gazdinstva?“ od 53 ispitanika, 18 ispitanika odgovorilo je DA, odnosno 34%. Od 18 ispitanika, koji su upravljači poljoprivrednog gazdinstva, samo 3, odnosno 17% ima 35 i manje godina.

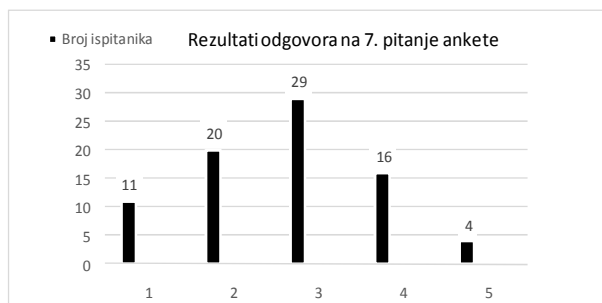
Treće pitanje „Da li je poljoprivreda primarni izvor prihoda u Vašem domaćinstvu?“ 25 ispitanika odgovorilo je DA, što je 47% od ispitanika koji se bave poljoprivredom, odnosno 31% od ukupnog broja ispitanika.

Četvrto pitanje „Da li biste se bavili seoskim turizmom?“ 37 ispitanika, odnosno 46% od ukupnog broja odgovorilo je DA.

Peto pitanje „Da li se bavite nekim zanatom?“ na koje je 12 ispitanika odnosno 15% odgovorilo potvrdno. Zanati kojima se bave ispitanici su: stolar, kovač, korpar, pekar, oslikavač stakla.

Šesto pitanje „Da li se bavite preradom voća ili drugih biljnih kultura?“ 17,5% odnosno 14 ispitanika odgovorilo je DA, i to i najčešće preradom šljive u rakiju, grožđa u vino i rakiju.

Sedmo pitanje „Koliko ste zadovoljni količinom i kvalitetom kulturnih i sportskih manifestacija koje se održavaju na teritoriji opštine Rekovac?“ U narednom grafiku biće prikazana učestalost odgovora od 1 do 5 (1 – nisam zadovoljan/na, 5 – izuzetno sam zadovoljan/na).

Graf. 2. Rezultati odgovora na 7. pitanje iz Ankete
Graph. 2. Results of answer to 7th question from the Survey

Osmo pitanje „Šta biste promenili?“ Najveći broj ispitanika (koji su odgovorili na pitanje) smatra da opštini Rekovac treba više sportskih manifestacija, kao i da osim fudbala treba u uvoditi i druge sportove naročito „dvoranske sportove“. Da se omoguće treninzi deci i ostalom zainteresovanom stanovništvu. Takođe i više kulturnih manifestacija na teritoriji opštine. Većina sela u opštini ima domove kulture, koji su nažalost najčešće u lošem stanju, i u kojima nema aktivnosti.

Pored kulture i sporta, ispitanici su naveli da opštini nedostaje restorana, parkova, sadržaja za decu i mlade, da je potrebno organizovati radionice za obuku različitih zanata i veština, kao i da je potrebno uvesti volonterske radne akcije.

Deveto pitanje „Da li vidite perspektivu u osnivanju zadruga?“, kao prvi deo pitanja, 22 ispitanika, odnosno 27,5%, odgovorilo je DA. Na drugi deo pitanja „Koliko bi to u budućnosti možda poboljšalo kvalitet života na selu?“ ispitanici su najčešće odgovarali da misle da bi tako lakše plasirali svoje proizvode, i da bi im to bila „jedna briga manje“, navode da kao mali proizvođači kakva je većina u opštini, jedino udruživanjem sebi mogu obezbediti bolji plasman na tržištu.

Deseto pitanje „Da li planirate da u budućnosti nastavite život na teritoriji opštine Rekovac?“. Od ukupnog broja ispitanika, njih 66, tj. 82,5% odgovorilo je DA. Ispitanici koji su odgovorili NE, njih 14 (17,5%), su starosti od 18 do 34 godine.

Zaključak

Ruralno područje Rekovca je ekonomski nerazvijeno sa lošom infrastrukturom prevoza, elektro snabdevanja, mobilnom telefonijom, zdravstvenom i socijalnom zaštitom. Najveći problem područja Rekovca je loša demografska situacija, sa nažalost, lošim prognozama. Stanovništvu koje se odlučilo za ostanak potrebno je obezbediti lakši plasman poljoprivrednih proizvoda, ugovorenu proizvodnju da bi opstali i ostvarili ekonomski standard. Povezivanje sa nepoljoprivrednim delatnostima preradom hrane, zanatstvom, turizmom, trgovinom, kulturom i td.

Da bi se iskoristili postojeći potencijali područja potrebna je veća aktivnost lokalne samouprave (opštine i mesnih zajednica) na rešavanju prioritetnih

problema i podizanja društvene svesti stanovništva da boljom organizacijom mogu stvoriti i bolje uslove za život.

Napomena

Istraživanja u ovom radu deo su projekta broj 451-03-68/2022-14 koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Literatura

- Veljković, B., Koprivica, R., Dosković, V. (2011). Ruralni razvoj i uloga lokalnih zajednica, Zbornik radova, XVI Savetovanje o biotehnologiji. 4-5 mart, Agronomski fakultet Čačak, vol 16(18), 617-623.
- Veljković, B., Koprivica, R., Vico, G. (2010). Koncepti i pristupi u ruralnom razvoju u Srbiji, Tematski zbornik 3, DAES i Poljoprivredni fakultet Beograd, str 299-310.
- Bogdanov, Lj.N. (2007). Mala ruralna domaćinstva u Srbiji i ruralna nepoljoprivredna ekonomija, Beograd, UNDP, www.undp.org.yu ; str. 64, 65.
- Janković, D., Novakov, M. (2019). Srbija i ruralni razvoj - ruralno sociološki osvrti, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad; str. 5.
- Revizija strategije održivog razvoja opštine Rekovac 2020. – 2021., Rekovac 2020. godine; Opština Rekovac; str. 20.
- Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011, Beograd; <http://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G201918010.pdf>

RURAL AREA OF REKOVAC MUNICIPALITY POTENTIALS AND RISKS

*Marija Markovic¹, Biljana Veljkovic¹, Goran Dugalić¹, Simeon Rakonjac¹,
Marija Gavrilović¹*

Abstract

According to official statistics, the Rekovac municipality is underdeveloped and one of the five oldest municipalities in Serbia. Negative demographic trend of frequent migration, and the declining number of population are a big problem. In order to analyze state of agriculture and rural development in the area of Rekovac, a SWOT analysis was performed. Also was conducted survey in order to assess the attitudes and opinions of residents. The aim of this artical is to point out the development potentials and the necessity of connecting the agricultural and non-agricultural sectors, as well as the negative tendencies and risks.

Key words: agriculture, rural development, Rekovac municipality.

¹University of Kragujevac, Faculty of Agronomy Čačak, Cara Dušana 34, Čačak, Serbia (marijemarkovic44@yahoo.com)